

EEN KLEINE FILOSOFIE
VAN GROTE EMOTIES

Leesexemplaar

BARBARA BAERT

een kleine
filosofie van
grote emoties

enthousiasme
(enthousiasme)

P E L C K M A N S

Over geestdrift in de artistieke ruimte

Notities, herinneringen, kortverhalen

Leesexemplaar

De emoties hier beschreven hebben zich
waarachtig afgespeeld, maar sommige
personages en hun handelingen zijn fictief.

Leesexemplaar

De vraag werd gesteld om een emotie een plaats te geven in taal.

Samen met de vraag kwam het voorstel: enthousiasme.

En samen met het voorstel kwam ook de vertwijfeling.

Tallose keren veranderde de titel onderweg.

...

Begeestering. Inspiratie. Bevlogenheid. Scheppingsvermogen. Geestdrift. Verbeeldingskracht. Gedrevenheid. Verrukking. Uitbundigheid. Levenslust.

...

Geestdrift is overigens het woord dat ik verkies, maar het zal naar verluidt niet op de cover van dit boek verschijnen.

Geestdrift is spiegelen voor het wisselende en contrastrijke spectrum van emoties. Etymologisch is het woord verwant aan de scheppende, bezielende kracht die van iets of iemand uitgaat.

Deze drift komt van het drijven in de betekenis van zowel voortstuwen als voortdrijven. Geestdrift is meeslepend als een vlot, stuurloos op het water, maar ook helend in haar vliedend vermogen. Geestdrift is altijd overgave en verlies. Haar energie is aanstekelijk voor de andere, maar onomkeerbaar voor het zelf. Hier ligt precies de misvatting bij hen die misprijzen uiten ten aanzien van de uitbundigen. De hooghartigen van geest begrijpen niet dat de geestdrift ook een opoffering inhoudt, opdat de levenslust zich onbaatzuchtig kan uitstorten, ja, kortstondig ledigen over de anderen. Het is echter een heilzame gedachte dat uit die belangeloze overgave ook de kunsten voortvloeien.

Uit welk gemoed ontstaat deze raadselachtige emotie die vreugde, ongenaakbaarheid, mogelijk overmoed, alsook de kracht tot overgave door geest en lichaam jaagt? Wat gebeurt als de auteur de pen doopt in de emotie van het onderwerp zelf? Welke toonaard zal hieruit voortkomen? Zal deze auteur dat volhouden: opwinding ten voordele van de mijmering? Zal het thema van enthousiasme botsen op de limieten van het literaire genre dat hier verwacht wordt? En wie zal zeggen wat de verborgen naam is van dat unieke, gloeiende vermogen om uit materie vorm te maken en uit vorm beeld en uit beeld taal en uit taal weer beeld, vorm en materie, beter bekend als 'inspiratie'?

*

Ik weet nog niet welke verhalen en mensen wij onderweg zullen ontmoeten.

Maar zie, op deze met schroom beschreven eerste bladzijden klopt ze al aan.

La poésie et les beaux-arts servent à développer dans l'homme ce bonheur d'illustre origine qui relève les cœurs abattus. (...) Il n'est aucun devoir, aucun plaisir, aucun sentiment qui n'emprunte de l'enthousiasme je ne sais quel prestige d'accord avec le pur charme de la vérité.

(Vrij vertaald: 'De poëzie en de schone kunsten ontwikkelen in de mens het geluk van hun roemrijke oorsprong en verheffen de neerslachtige gemoederen. (...) Er is geen enkele taak, geen enkele vreugde, geen enkele emotie die niet schatplichtig is aan enthousiasme, om de zuivere betovering van de waarheid te bereiken.')

Niemand anders dan de Frans-Zwitserse filosofe Anne-Louise Germaine Necker ofwel *Madame de Staël* (1766-1817) heeft het enthousiasme op zo'n dappere, weergaloze en weerbarstige wijze verdedigd.

1

Enthusiasmus ist das schönste Wort der Erde

(‘Enthousiasme is het mooiste woord op aarde’)

CHRISTIAN MORGENSTERN (1871-1914)

Duitse dichter bekend om zijn galgenliederen,
ironie en vrijheid van denken

Kleine filosofie van een groot begrip

Het Griekse woord *enthousiasmós* is afgeleid van *entheos* of ‘god binnenin’: een door de goden begeesterde toestand. De oudste vermelding van *enthousiasmós* vindt men bij Democritus (ca. 460-356 v.Chr.), ook de lachende filosoof genoemd, die het begrip verbindt aan poëtische inspiratie. Een verklaring voor deze manie gaat vroeger terug in de Griekse cultuur. In de homerische tijd (ca. 800 v.Chr.) leeft de overtuiging dat de mens artistieke bevlogenheid kan ontvangen door een substantie in te ademen of te drinken. In het boek *Odyssee* van Homeros bevinden zich talloze passages waarin helden door de goden worden bezeten of ‘ingeademd’ en zo een onstuimige dapperheid ontvangen. Verwant aan deze homerische lezing is het begrip *lymphatos*, of diegene die ‘benimft’ is door de muzen na het nuttigen van plantensappen, honing, nectar of wijn. *Lymphatoi* zijn zij die schrijven, zij die zingen, zij die voorspellen, zij die dansen, zij die boetseren, kortom, zij die de kunsten uit een goddelijke bron hebben ontvangen en ingeademd. In de oud-Griekse denkbeelden gelooft men immers

dat de vermelde werkzame stoffen via het bloed naar de longen gaan: het orgaan dat het leven genererende *pneuma* (adem, lucht) bezit. Enthousiasten verkeren in de creatieve roes van het ademhalingsstelsel, zoals het woord inspiratie – letterlijk ‘ingeblazenheid’ – nog steeds aan geeft.

Plato (ca. 427-347 v.Chr.) pleit voor enige voorzichtigheid bij deze vorm van artistieke nymfomanie. De enthousiasteling declameert enkel met een mond geleend van de muzen, aldus de bekende Griekse filosoof, zoals ook de profetessen met de buikstem van de goden spreken. Plato meent dat kunstenaars, dichters en redenaars naast hun muzische inspiratie zich ook verder moeten bekwamen door oefening en techniek.

*

We maken nu een sprong in de tijd en bewandelen een verkorte weg die langs de middeleeuwen en de renaissance loopt.

Vanaf de komst van het christendom wordt de begeesterde emotionele toestand in toenemende mate gewantrouwd. Enthousiasten en mensen die in extase verkeren zijn allicht door de duivel misleid. Ze zetten hun manische lichaam in voor hysterische en ketterse doeleinden, die ver af